

УДК 801:82

6. Філологічні науки

СВОЄРІДНІСТЬ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА

Гончарук В. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Своєрідна манера письма Є. Плужника виявилася дуже швидко. У поета спрацювали внутрішні самообмеження, він сам окреслив собі кордони, у межах яких нова поезія і не твориться. Йому коштувало це надзвичайного душевного напруження та певного піднесення, а це відповідно вплинуло на довершеність його віршів. У поета не знайдемо імпровізаційності, перебільшеної емоційності, нестримності вислову, у його поезії все розважене, спроектоване безпомилково. Лаконізм, простота, виразність – це, на думку Є. Плужника, закони поезії. У митця діють не поверховий блиск, навіть не виняткова неповторність оригінального, а невідпорна закономірність необхідного. Є. Плужник завжди відмовлявся від такого письменницького призначення, як вигадувати, «брехати».

Для його поетичних творів характерний майже науково-точний аналіз тодішньої ситуації, подій. Поет – реаліст питомий, вроджений, жорстока доба відбилася жорстокими деталями в його творчості. В українській поезії Є. Плужника можна порівнювати деякими рисами з Лесею Українкою, з Іваном Франком, Тарасом Шевченком. Не для нього мрійництво, ширяння в хмарах, а коли він себе змальовує як невинного мрійника, то при цьому він насміхається як із себе, так і з нас.

Конкретні, «документальні» деталі – ось загадка його поезії, її оригінальність і відмінність. Ось цим Є. Плужник відрізняється, напр., від П. Филиповича, у якого він багато чого навчився і перейняв. Але хіба у П. Филиповича можливі «яєшня з салом», «синці на Мотриних грудях» або

«чийсь закривавлені лапи, тіні творчої вічно руки»? М. Рильський це одразу відзначив: «Він уміє дивитись і не бачити не може. Хай це боляче, а він не одірве очей: *Не схибить куля – не стогнатимуть довго. / Подивилися – поле! Ромен з трави... / Передній, мабуть, ходив, – так човгав: / Черевики скривив.* Це про людей, що йдуть на смерть. Підкреслена деталь досягає мети: вона вражає» [1, с. 84].

Дехто порівнював Є. Плужника із С. Єсеніним. Та з аналізованої літератури про поета та його творчість робимо висновок, що ці два поети багато чим відрізняються. Якщо С. Єсенін – поет російського селянства, то Є. Плужник – поет «трудової інтелігенції». До того ж С. Єсенін – поет із тих, що беруть зсередини, «душею», чим завойовують неймовірну популярність. А Є. Плужник зовсім із інших поетів, поетів-інтелектуалів, які, володіючи всіма скарбами світової культури, можуть вільно їх подавати в нечуваних поєднаннях, можуть витворювати нову реальність, непідвладну поетам єсенінсько-сосюринського типу.

Є. Плужник належить до тієї поетичної когорти, що і в російській поезії, наприклад, А. Ахматова, О. Мандельштам. Він, як і ці митці, наражається на нерозуміння і не увагу публіки, але саме він і йому подібні здатні рухати літературу вперед. Бо вони – духовність, а не вульгарність. Поезія Є. Плужника – це насамперед високий напружений стан душі. Та разом із цим він значно приземленіший, «натуральніший» від російських поетів. Але душею він тягнувся до них, чуттєва його система була настроєна ось на таке світосприйняття [2, с. 35].

Є. Плужник багато чому вчився у Т. Шевченка: будові твору, його ритмічній організації, спроможності викликати в уяві образи, що начебто і не закладені в самому тексті. Це властиво шевченківська здатність – таку створити атмосферу, таке «магнітне поле», у якому й виникає щось, немов саме собою, поза волею й участю автора. І, поза сумнівом, від Т. Шевченка беруть свої витоки духовність, висока моральність, органічна мудрість людини, яка немарно живе на світі, а також і глибока народність, загальний демократизм.

Все це відбилося відповідно і на структурі Плужникових творів: слідом за Т. Шевченком він віддавав перевагу не ускладненню й учудненню форми (якими таке багате було перше пореволюційне десятиліття), а наповненості змісту, характерів, ситуацій, думок. Досконалість простоти – питома риса Плужникової поезії. Але писати занадто просто – небезпечно так само, як і писати занадто химерно. Читацька публіка не хоче дурно платити гроші, вона хоче відчутти себе «знавцем», «гурманом», і неабияке потрібне вміння, щоб підлестити їй.

Голос оповідача («режисера») звучить безсторонньо. У Плужникових поезіях це голос свідка кривавої події. Поетова іронія гірка, часто межує із сарказмом. Є. Плужник прозирає в майбутнє, передбачаючи, що зло триватиме, бо ж часи міняються, а люди залишаються все тими ж. Іронія в трагедійних баладах Є. Плужника відображає іронію фактів тогочасної дійсності – разючу розбіжність між бажаним, проголошуваним і реальним. Іронія є також виявом потужного інтелекту поета та вміння мислити критично і нетрафаретно [3, с. 51].

Поетична думка Є. Плужника не лише містка й багатопланова, вона здебільшого й гостро діалектична. У глибинах його образного мислення знаходимо антиномічність і оксюморонність, гру антитез і контрастів. Напр., у поетових поезіях бачимо незчисленні поєднання-зіставлення таких реалій і понять, як краса і сила – і «невелика дірка між ребер», світле майбутнє – і «кулі та мужа», пізній сум – і «радість передчасна», обрії безмірні – і «тишина моїх маленьких рим» тощо. І вже справжнім володарем він був у царстві афористичних парадоксів.

Із виходом у світ перших поезій його творчість викликала зацікавлення з боку критиків. В. Базилевський, О. Дорошкевич, Ю. Меженко, М. Рильський, Б. Якубський із радістю зустріли появу на поетичному терені справжнього таланту, відзначили гуманістичність, мистецьку досконалість, своєрідність віршів. При цьому вони свідомо оминали або й заперечували (аби не принести шкоду поетові і «вписати» в революційно-пролетарську ідеологічну схему)

певні ідейно-художні доміанти його творчості. На протигагу їм представники марксистсько-ленінської літературної критики підкреслювали ці доміанти, які, на їх погляд, були опозиційними більшовицькій партійності, класовості й зумисній оптимістичності літератури.

О. Дорошкевич перший схарактеризував творчість Є. Плужника як імпресіоністичну, Ю. Меженко вказав на поєднання в його поезії мрійливості зі скепсисом, діалектичності розмислу, авторської саморефлексії, складності психологічного малюнка. М. Рильський відзначив «трагічний оптимізм» поета, вказав на його яскравий індивідуальний стиль, у якому переважає прийом «короткого удару», а точніше «метод окремих мазків, штрихів з різким останнім ударом» [1, с. 87]. **Рильський В.** Базилевський звернув нашу увагу на «цільність книжок Плужника», кожною з яких, на думку критика, автор «умів дивовижно точно розставити акценти, виокремити етапи своєї творчості». Дослідник стверджує, що «Плужник «Ранньої осені» (2 етап творчості) різко відрізняється від Плужника «Днів» (1 етап творчості) [4, с. 5].

Ю. Меженко високо оцінив Є. Плужника як поета, сказавши про нього не тільки як про «найбільшого», «найсучаснішого», а ще й підкресливши феноменальність його творчості у вітчизняній літературі, яка не відповідала стандартним канонам поезії того часу (оспівуванню сучасності, розпалюванню класової ворожнечі, багатослів'ю). Нині можемо пересвідчитися в прозорливості цього критика, який пророкував, що саме з віршів Є. Плужника майбутні читачі довідаються, «чи жили живі люди на терені УРСР» [5, с. 81].

Б. Якубський відзначав оригінальність ритмічного малюнка віршів Є. Плужника, буденність зображених картин і водночас їхній філософський сенс, піднесення «до „проклятих” проблем людської свідомості» [6, с. 5].

Що ж до інших критичних матеріалів, то їхні автори хоч і в негативному контексті, та все ж таки писали про верхарнівські мотиви у Плужникових творах, про їхню співзвучність із поезією А. Ахматової О. Блока, С. Єсеніна. У цих матеріалах знаходимо думки про відгомін трагедії українського національного відродження у його творчості, а також про спорідненість лірики

Лесі Українки і поета-«марсівця». У 1927 р., коли «ланчани» перейменували свою організацію в МАРС, ні ця модерніша назва, ні декларування своєї пролетарсько-революційної позиції не могли вже порятувати літераторів, що віддавали перевагу всесвітнім гамлетівським питанням перед злободенністю пролетаризації та індустріалізації [7, с. 111].

Критики в СРСР і за кордоном любили говорити про скептицизм, зневіру, втому і нудьгу Плужника (не відкидаємо факту їх існування). Та це не «занепадництво розбитої і гнилої буржуазії», не блискучий «сплін» джентльмена, що все пережив і всьому «знає ціну» і тому не має чого прагнути й любити, і вже зовсім нічого тут нема від «перекислої» слабої внутрішньо вичерпаної натури, так як стверджувала більшовицька критика. В основі той великий «біль», та (мовляв Плужник) «мука свята» сковородинської і шевченківської «духової людини», у яких звільняється, самостверджується людина і нація, торуючи свій власний шлях життя.

Література:

1. Рильський М. Про двох поетів. *Життя й революція*. 1926. № 8. С. 84–87.
2. Череватенко Л. Все, чим душа боліла // Плужник Є. Поезії. К.: Радянський письменник, 1988. С. 5–100.
3. Токмань Г. Жар думок: Лірика Євгена Плужника як художньо-філософський феномен: монографія. – К.: ВЦ «Академія», 2013. 224 с.
4. Базилевський В. Євген Плужник. *Літературна Україна*. 1988. № 45. С. 5–6.
5. Меженко Ю. Нотатки на сторінках «Днів» – першої книжки Євгена Плужника. *Життя й Революція*. 1926. № 8. С. 81–84.
6. Якубський Б. На літературні теми. *Пролетарська правда*. 1927. № 231. С. 5.
7. Нова літературна організація «МАРС». *Життя й еволюція*. 1927. № 1–3. С. 111.